Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2011 жыл
4-чю август,
орта кюн.
№ 150 (18821)

Багъасы 3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

А.Н.Докшукинни Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъалауну юсюнден

Къабарты-Малкъар Республиканы Президентини

УКАЗЫ

Черек районну Жемтала элини социальный-экономика айныууна уллу къыйын салгъаны эмда кёп жылланы ахшы ишлегени ючюн Къабарты-Малкъар Республиканы Черек районуну Жемтала элини жер-жерли администрациясыны башчысы **Докшукин Арсен Нажмудиновични** Къабарты-Малкъар Республиканы Сыйлы грамотасы бла саугъаларгъа.

Къабарты-Малкъар Республиканы Президенти А.КАНОКОВ

Нальчик шахар, 2011 жылда 28-чи июльда, №117-УП

Банк

Хайырланыучулагъа – женгил кредитле

Россельхозбанк адамлагъа кредитлени залогсуз хайырланыргъа онг ачханды. Ачханы алыргъа сюйгенле, ишлеген жерлеринден шагъатлыкъ этген кыгъытлары болса, ёнкючню залогсуз эмда шагъат берген адамланы да къошмай, сюйген затларына хайырланыргъа боллукъдула.

Быллай кредит бла ачханы 750 минг сомгъа дери эм юч жылгъа береди. Процент ставкасы бир жылгъа 22 процент болады. Аны бергенлери ючюн комиссия да алмайдыла банкда. Хайырланыучуланы аны тенг кесекле бла тёлеп жабаргъа онглары да барды.

Бу программа бла ачханы жаланда 21 жылдан абаданлагъа берирге онг барды. Аны бла бирге кредитни алыргъа сюйген адамны ишлеген жеринде бек азы бла алты ай стажы болургъа керекди.

Бу кредит программаны Россельхозбанк адамла бла ишлеген бёлюмню айнытыу мурат бла бардырып башлагъанды жашауда. Анга кёре дагъыда хайырланыучулагъа бир кыгъыу кредит программа да къурарыкъдыла, ачханы да женгилирак берип башларыкъдыла.

Юсюбюздги жылны биринчи жарымында Россельхозбанкны адамлагъа берген кредитлерини саулайда ёлчеми 108,3 миллиард сом болгъанды. Озгъан жылны бу кезиую бла тенглешдиргенде, ол 48,6 процентге кёбейгенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Кадрла

МВД-ны 143 генералы аттестациядан ётмегенди

Дмитрий Медведев право низамны сакълаучу органлагъа кадрла сайларча комиссия къурагъанды. МВД-да кадрлагъа аттестация этген комиссия ишин бошагъанды дерге боллукъду.

Медведев Горкалада бардыргъан кенгешде быллай айтханды: «Комиссия иги сынау жыйыщдыргъанды, аны мындан арысында да битеу право низамны сакълаучу ведомстволада хайырланыргъа боллукъду. Къуллукъчуладан сурам тюрлендириле барлыкъды, алай ол не аз да къарыусузлугъун кёргюзтюргъ керек тюйюлдю, артыкъда къыралда коррупциягъа къажау законодательствону андан ары игилендириу бла байламлы ишде. Аны бла уа битеу право низамны сакълаучу ведомствола кюрешедиле».

Жангы структурагъа, баям, Президентни администрациясыны оноучусу Сергей Нарышкин башчылыкъ этерик болур. Комиссия кеси да дайым ишлерикди эм сегиз ведомствону бирикдирликди – МВД, МЧС, ФСИН, Госнаркоконтроль, ФМС, ФССП, Къырал фельдъегерь служба, Следствие комитет.

Алгъадан тохташдырылгъаныча, биогюнлеге аттестация этиу бошалгъанды. Аны итогларына кёре, МВД-ны энчи составы 20 процентге къысхартыллыкъды. Ол санда, дегенди Нарышкин, 143 генерал ишлеринден кетерилгендиле. Аланы 21-и уа тюзюнлей президент комиссияны онууна кёре эркин этилгенди.

- Аланы жаланда ишге фахмуларына къаралып къалмай, адепликлери, къылыкълары, намыслары да сюзюллюкдюле, файдаларыны, ырысхыларыны юсюнден шартла, асламлы информация органлада билдириуле эсге алынырыкъдыла,- дегенди Нарышкин.

Адамгъа багъа бичче туруп, аны профессионал хазырлыгъына башчылыкъ этген аскер бёлюмюнде иш къалай къуралгъанына энчи магъана берилликди. Жангыдан аттестация этиле туруп, бир-бир генералланы тыш къыраллада жеринден тепмеген мюлклери, ырысхылары болгъанлары ачыкъланнганды, деп къошханды ол. Санкт-Петербургну ГУВД-сыны башчысы Владислав Пиотровскийни отставкагъа кетгенини сыптауларындан бири аны банклада кёп счётлары эм юйюр бизнесини болгъанды деген соруугъа ол былай жуап бергенди: «Хау, ол анга себеплик этмей къоймагъанды».

- Быллай шартха зс бурургъа керекди, - дегенди Президентни администрациясыны башчысы. - Кёпле «айыплы, терс ишлери ючюн» къуллукъларындан кетерилмегендиле, саулукълары осал болуп неда жыл санлары келип, башларына бош болгъанла да бардыла. Аланы къадарлары ючюн кьайгъырыу къолгъа алынгнанды. Ол офицерле къырал граждан-службалада тёбенирек къуллукълада хайырланыллыкъдыла.

Интернет.

Эсгертиу

«Заманнга» жазылыргъа энтта да онг барды

Хурметли жамауат!

Бир тюрлю сыптаула бла сиз 2011 жылны экинчи жарымына «Заманнга» жазылалмай къалгъан эсегиз, халны тюзетирге онг барды. Жазылыуну 30-чу августха дери жарашдыргъыз, газетибизни 1-чи сентябрьден алып башларыкъсыз.

Тёрт айгъа жазылыуну багъасы 237 сом 40 капекди.

«Заман» газетни редколлегиясы.

Бизни индексибиз -51532

АЙЫРЫУЛА

Ишчи адамны сейирлерин къоруулаугъа - баш магъана

Бу кюнледе Къашхатауда праймеризни (биринчи сынау айырыуланы) тёртюнчю тюбешиую бардырылгъанды. РФ-ни Къырал Думасына кандидатла жыйылгъанланы кеслерини программалары бла шагъырей этгенди. Къол кётюрюуге Черек, Лескен эм Урван районладан айырыучула къатышхан эдиле.

Кандидатла программаларында ишчи адамны сейирлерин къоруулаугъа, айлыкъ хакъны ёсдюрюгъе, абаданланы жашауларын тиймишли дарагъа кётюрюгъе кереклисини юсюнден айтыла эди. Сёз ючюн, Руслан Кушхов, ол а къурулушда ишлегенлени профсоюзуну рескомуну башчысыды, Къырал Думагъа ишчилени сейирлерин къоруулар ючюн баргъанын айтханды. Ол юом этгенден, халны игилендирир ючюн, бир-бир федеральный законлагъа тюрлениуле кийирирге, ол санда Граждан кодексге айлыкъ хакъны заманында тёлемеген неда коллектив келишимни жарашдырмагъан иш бериучюлени жууапха тартыуну къатыландырыуну юсюнден жорукъну къошагъра керекди.

Черек ГЭС-ни башчысы Мокъаланы Руслан а жерлерибизни айбатлигъын, табийгъатны онгларын, адамны кючюн да бирге къошуп, республиканы жаланда алай бла алгъа чыгъаралыгъыбызны чертгенди. Ол районда, череклени кючлерин хайырланыр, ГЭС-ле ишленнгенлерин, жуукъ заманда Зарагижде эмда Огъары Малкъарда да гитче станцияла ачыллыкъларын билдиргенди.

Дагъыда ол эл мюлкню айнытыуну, жер-жерли власть органланы ишлерин къурауну юслеринден да айтханды. 131-чи федеральный закон муниципалитетлеге уллу борчла салгъанын, алай аланы тамамларгъа уа финанс онгла бермегенин чертгенди. «Черек район налогла жыйыу жаны бла башха районладан алчыды, болсада биз дотациялылай къалабыз. Ол а алай болмазгъа керекди», - дегенди.

КъМР-ни Билим бериу эм илму министерствосуну бёлюмюню башчысы Олег Балагов а «Билим бериуню юсюнден» жангы законну, бир къырал экзаменни юслеринден айтханды. Ол оюм этгенден, ЕГЭ-ни бардыруну жорукъларын игилендирирге тийишлиди.

Жыйылыуда КъМР-ни Парламентини спикери Чечелланы Ануар, Шимал Кавказда регионла аралы юлешиучю сеть компанияны генеральный директоруну орунбасары Геккиланы Зауур, «Ресо-Гарант» страховой компанияны башчысы Мурат Елоков, агъач устакъурулушчу Юрий Мазлоев, «Опора России» жамауат организацияны республикада башчысы Альберт Кильчуков, культурада ишлегенлени профсоюзларыны рескомуну башчысы Мариям Даова, Нальчикдге 1-чи номерли шахар больницаны баш врачы Николай Шогенов да сёлешгендиле. Аланы программаларыны юслеринден газетибизни 27-чи июльда чыкъгъан номеринде жазгъан эдик.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къарачай-малкъар миллет ашарыкъланы фестивалы

Берекетлик бла татыулулукъ

Ыйых кюн Къарачайда «Бал чучхурла» турист комплексинде къарачай-малкъар миллет ашарыкъланы фестивалы болгъанды. Бу иш биринчи кере бардырылады. Кесин да комплексни таматасы Боташланы Мусса къурагъанды.

Къуру бу тийрени угъай, битеу Россейде да бек ариу жерлерибизден бири Бал чучхурлагъа эки республиканы эллеринден да кёпле жыйылгъан эдиле. Аланы араларында Эверестге эки кере чыкъгъан Ёлмезланы Абдул-Халимни, поэтле Мусукаланы Сакинат, Табакъсойланы Мухтар, жазыучу Журтубайланы Махти, суратчы Занкишиланы Ибрагим, Жабелланы Лида малкъар халкъны адет-тёреси бла байламлы кёп жыйылыуланы къурагъра къатышхан, ол санда биринчи кере нарт оюнланы да, Тетууланы Хадис, уста темирчи

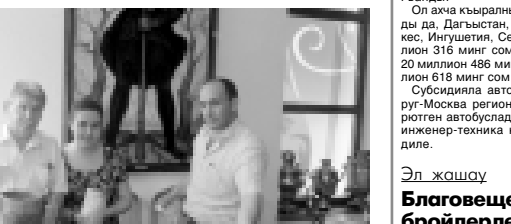

Черек районну келечилерини къауууму (солдан онгнга): Байсыланы Магомет, къызы Асият, Байсыланы Харун.

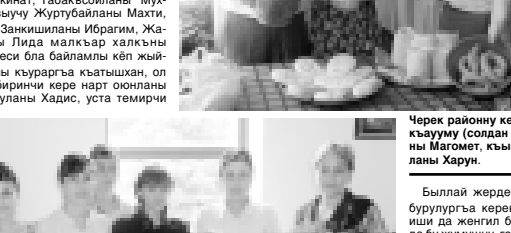

Кавказская элни келечилери.

Бачиланы Хамзат эм башхала келген эдиле ол байрамгъа.

Къонакъбайланы жанындан Гитче Къарачай районну, ол тийредеги эллени таматалары, белгили жырчыларды да бар эдиле. Къызыу кюн Бал чучхурланы сууунда жууунуп, сериуюнлюк алып, жагъаларында солуп кетергге келгенлени уа саны жокъ окъуна эди.

Фестивальгъа чакъырылмагъанланы, алларына адамла чыгъып, регистрация этгенди, къалайда орналлыкъларын кёргюзтедиле. Туркомплексни юйюню биринчи этажында уллу отоу барды, хар делегациягъа анда энчи столла бередиле. Ала биргелерине келтирген ашарыкъларын тап жыйыщдырадыла. Хар ашарыкъны аллына атын жазып саладыла.

Быллай жерде къураугъа энчи эс бурулургъа керекди. Ол иги болса, иши да женгил бардылады. Мында бу жумушну герпегежчи къыз Биттирланы Люда тамамлайды. Къарачайлы келинди. Ол жанында уллу намысы-сыйы жюрюйдю.

Биргелерине къойла келтиргенле да бар эдиле да, алагъа да черекни жагъасында жер бередиле. Малларын союп, алайда биширедиле.

Уллу отоуда тепсиле ашарыкъладан толупдула. Биринчи столда Къарабашланы Байдымат таматалыкъ этген район библиотеканы къуллукъчулары Боташланы Мариям, Тамбийланы Асият, Татаркъулланы Сакинат, Батчаланы Марина, Жанибекланы Айшат кеслери хазырлагъан ашарыкъларын кёргюзтедиле. Мында къыймала, баста бла шишлик, эт хычин, бёркле, нартюх гыржын, жёрме, айран, тузлукъ, эшилген халыуа, бал, къууут жуммакла эм дагъыда башха ашарыкъла бардыла.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Республиканы атламлары

Экономика

Айныуну кёрюмдюлери

Къабарты-Малкъар Республиканы промышленность комплекси тири айныйы барады. Юсюбюздеги жылны биринчи жарымында продукция чыгъарыуда иги ёсюм – «металлургия производство эм темирден этилген продукция чыгъарыуда», «транспорт средствола бла оборудование чыгъарыуда эм «къумач согъуучу эм тигиучю производствода» болгъанды. Промышленностну айныууна иги себеплик «Налкат», «Карista» акционер обществола, дякъ кийим тигиучю «Комплект» фабрика, «Глория джинс» эм «Автозапчасть» предприятияла этгендиле.

Машиностроение бла темир жарашдырыучу бёлюмледе 3794,5 миллион сом багъасы продукция чыгъаргъанды. Озгъан жылны бу кезиую бла генералдыгъанда. Ол санда жылны бу кезиую бла генералдыгъанда, ёсюм 144,2 процент болгъанды. «Кавказкабель» ачыкъ акционер общество 2735,1 миллион сом багъасы продукция жибергенди, «Терекалмаз» ОАО-да уа 274,8 миллион сомгъа. «Автозапчасть» предприятияда да ёсюм иги болгъанды, анда 233,3 миллион сом багъасы продукция чыгъаргъанды. «Прохладненский» ремонт-механика заводда уа 12,4 миллион сом багъасы.

Бизни корр.

Оноу

Автовокзаллада къоркъуусузлукъгъа - 150 миллион сом

Север Кавказны республикаларындан Москвагъа баргъан автобуслада жюрюу энди къоркъуусузуракъ болгъандыла. Регионну автовокзалларында къоркъуусузлукъну жалчытыугъа Россейни Правительствосу 2011 жылда 150 миллион сом бёлюкдю. Аны юсюнден бегимге премьер-министр Владимир Путин къол салгъанды.

Он ахча къыралны 8 регионуна юлешиниригди. Алайды да, Дагъыстан, Къабарты-Малкъар, Къарачай-Черкес, Ингушетия, Север Осетия бла Чечен 20-шар миллион 316 минг сом аллыкъдыла. Ставрополь крайгъа 20 миллион 486 минг сом, Москва областьха уа 7 миллион 618 минг сом жетерикди.

Субсидияла автовокзаллада бла Север-Кавказ округ-Москва регионла аралы жоллада адамланы жюрютген автобуслада къоркъуусузлукъну жалчытырыкъ инженер-техника кереклени алып салыугъа бериледиле.

Эл жашау

Благовещенкада бройлерлени ёсдюрлюкдюле

Прохладна районну Благовещенка элинде 82 миллион багъасы болгъан инвестиция проектни жашауда бардыру бла байламлы «Баксан-Бройлер» ОАО-ну агрокъауууману бройлерлерин ёсдюрюрча алты корпуслу комплексни къурулуу башланнганды. Объект хайырланыугъа быйыл декабрьде берилликди.

Бусагъатда эки корпус ишленип бошалгъандыла, алада он минг къанатлы турурча жер барды. Жуукъ заманда алагъа тауукъ балачыкъланы кёчюрлюкдюле. Бир кесекден аллай жерлени саны 200 мингге дери ёсерикди. Этни производствосу жылгъа эки минг тонна боллукъду. Жангы комплексде иш хакълары онбеш мингнге жетген жыйырма ишчи жер къураллыкъды.

Андан сора да, «Баксан-Бройлер» ОАО-ну башчылары Солдатская станицада отуз минг тонна сыйынгган элеватор, 150 минг тонна кючю болгъан комбикорма завод эм Черниговское элде тауукъланы жаярча он корпус ишлер муратлыдыла. Анда да алтмыш адам иш табаллыкъдыла.

Ирина ЛУПЫРЕВА.
Прохладна районну жер-жерли администрациясыны пресс-службасы.

Производство

Файдасы сегиз кереге кёбейгенди

«Телемеханика» ачыкъ акционер обществону быйылны биринчи жарымында файдасы 2 миллион 967 минг сомгъа жетгенди. Ол а быйтырны ол кезиую бла тенглешдиргенде, 8 кереге адамлыкъ. Бу шартла компанияны отчётунда келтириледиле.

Дагъыда анда белгиленнгенича, ол таза файданы бир кесеги-2 миллион 578 минг сому - биринчи кварталда алынгнанды. Кеси да саулукъну кючлендириучю спорт комплексни биринчи этажы сатылгъанындан тюшгенди.

Бизни корр.

къыралда - дунияда къыралда - дунияда къыралда - дунияда

Айырыучуланы саны - 110 миллионду

РФ-ни Ара айыруу комиссиясы билдиргенге кёре, къыралда айырыу эркинликлери болгъан адамланы саны, 2011 жылны 1-чи июлюн алып къарагъанда, 109 миллион 983 минг 274-дю. Аны юсюнден комиссияны секретары Николай Конкин билдиргенди. Аны айтханына кёре, быйылны 1-чи январьнда болгъанла бла тенглешдиргенде, ол 0,06 процентге азды. РФ-ни территориясында бу кюнледе 108 миллион 153 минг 615 айырыучу барды. Андан къалгъанлары къыралдан тышындадыла. Ала Дума эм президент айырыулагъа болгъан жерлеринде къол кётюрлюкдюле.

Эндиге дери бола келгенича, айырыучуланы саны бла Москва, Санкт-Петербург, Башкирия, Краснодар край, Ростов эм Свердлов областьла алда барадыла. Бек аз болгъанлагъа уа Ненец автоном округ (31533) эм Чукотка автоном округ (36424) саналадыла.

Ара айырыу комиссия Къырал Думагъа айырылыкъ депутатлагъа кандидатланы къауумлары айырылыкъ регионланы тизмесин къабыл этгенди. Аллай территорияла 151 боладыла.

Польшада юйреннгендиле

Мордовияны ара сют-бишлакъ заводу кюн сайын 250 тонна сютню жарашдырып, андан сары жау, бишлакъ, къаймакъ, хуммжу этеди, хуппеги сюзеди. Болсада бек баш продукцияны – бишлакъны качествосун - заводну ишчилери, специалистлери, адамла да иги жаратмагъандыла.

Оноучула анга эс бургъандыла. Европада бек иги бишлакъчылагъа саналгъан поляклагъа барып, анда иги кесек заманны юйренип къайтхандыла. Бишлакълары бла да айырмалы болгъандыла Мордовияны сют-бишлакъ заводунда ишлегенле. Энди фермерле, энчи адамла да сюйюп бередиле сютлерин заводха, сюйселе, жау неда бишлакъ бла, сюйселе уа, ахча бла аладыла хакълары. Энди завод кюн сайын 350-400 тонна сютню жарашдырады.

Бузукъчуну тутхандыла

Иги кесек заманны Дондагъы Ростовну халкъла аралы аэропортуна кюнаргъа баргъан самолётланы лётчиклерини кёзлерин, лазер таякъ бла къаматып, сокъур этдирирге жетдирген бузукъчуну тутхандыла. Аны тутардан алгъа жарыкъ былайдан чыгъа болур деген территорияны къурлагъандыла, самолётха луч тийгенлей, ол къалайдан жиберилгенин терк тохташдырып, бузукъчуну тутхандыла. Ол 26-жыллыкъ жаш мен таякъ ары жетерик болурму деп сынау эте эдим ансы, ол заран тюшюрюр деп оюмламагъанма, дерге кюрешгенди.

Египетни алгъыннгы президентин терслейдиле

Египетни экс-президенти Хосни Мубарак Каирни тийресинде полиция академияны сюд ишлеге къараучу залына носилка бла тапдырылгъанды. Ол быйыл февраль айда болгъан къаугъаладан сора кетген эди отставкагъа.

Аны уллу ёлчемледе улутхала алып тургъанса, мамыр демонстрациялагъа къатышханланы къырдыргъанса, деп терслейдиле. Экинчи статьягъа кёре, ёлтюрюрге деп сюд этерге боллукъдула анга.

Басмагъа ХУЧИНАЛАНЫ Ануар хазырлагъанды.

Ишчи адамны сейирлерин къоруулаугъа - баш магъана

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Тюбешиуню ахырында Къабарты-Малкъарны Къырал Думада депутатлары Юрий Васильев эм Адальби Шхагошев сёлешгендиле. Биринчи, Бюджет эм налогла жаны бла комитетте башчылыкъ эттенин эсгертип, тюрлю-тюрлю жумушлагъа ачча юлешиннген заманда ол Къабарты-Малкъарны сейирлерин къоруулагъанын айтханды. «Мени баш борчум – федеральный арадан республикагъа не къадар кёп финансластюшерча этиудю», - дегенди.

Адальби Шхагошев а, Къырал Думаны депутатыча, кёп тюрлю иш тамамлагъанын белгилегенди. Ол Черек районда спорт комплекс керек болгъанына юсюнден билгенин айтып, салыр ючюн, кълоундан келгенни этерге сёз бергенди. Ол, праймеризге къатышханланы программаларында кёп магъаналы ишле белгиленнгенлерин айтып, ала «Халкъ программагъа» кирликлерин, аладан бир къауумун жашауда барлырыргъа ачча бёлюнюрюгюн да чертгенди.

Шхагошев республикада терроризмге къажау операция къачан кетирилликди деген соруу анга кёп кере берилгенин эсгертгенди. «Ол тамбла неда бирси кюн да кетерилир, алай республикада болгъан къаугъалы иш къайтарылмазча не зат этерге керекди-ма олду баш магъаналы проблема.

Республикада болумну игилендирир ючюн, жаланда кюч структурала угъай, битеу жамаат да жууаплыды. Къоллары-на сауут алып, агъачда букъгъанланы таныгъанла бардыла. Жашлырыбыз КъМР-ни Президентини сёзюне ийнанып, терсликлерине женгдирирге керекдиле. Къоллярын къаннга боямагъанла кечилликдиле, анга республиканы башчысы сёз бергенди», - дегенди.

Черекрайонну администрациясыны башчысы Темиржанланы Махти сёзюню аллында Россейни хар гражданинин да праволары бла борчлары бир болурча этерге кереклисин чертгенди. «Манга, районну башчысына, сабийини саулугъуна багъаргъа ачча тилей келгеннге, онгум болмагъаны себепли угъай деп ашырыргъа тюшеди. Жерни самоуправлениягъа борчла берилгендиле, алай аланы тамамларгъа уа онгла жокъдула», - деп къошханды. Тюбешиуню ахырында кандидатла залда олтургъанланы сорууларына жууапла бергендиле.

Эсгизге салайыкъ, сынау айырылагъа 33 адам къатышадыла. Кандидатланы арасында КъМР-ни Президенти Арсен Каноков да барды. Биринчи юч тюбешиуде айырыучуланы асламы аны кандидатурасы жанлы къол кётюргендиле – 97,4 проценти. Аны ызындан Адальби Шхагошев (73 процент), Владимир Жамборов (72,9 процент), Чеченланы Ануар (65 процент) келедиле.

Эсеплеучю комиссиядан бизге билдиргенлерине кёре, Къашхатауда сайлаулагъа къатышханланы асламы да, ала уа 200 адамдыла, республиканы Президентини кандидатурасы жанлы болгъандыла – 97,8 проценти. Аны ызындан Адальби Шхагошев, Чеченланы Ануар, Владимир Жамборов, Юрий Васильев, Темиржанланы Махти эм Геккиланы Зауур келедиле.

Къырал Думагъа депутатха 33 кандидатдан ким сайланырыгъы уа 20-чы сентябрьде «Единая Россия» политика партияны съездинде белгили боллукъду. Праймеризни къалгъан эки тюбешиую Бахсан эмда Прохладный шахарлада бардырыллыкъдыла.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Берекетлик бла татыулулукъ

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Бу тишириыла адамланы ала бла сыйлайдыла. Андан сора да, къызланы къарачай халтамалары да бар эди. Ала уа ол ашарыкъны таулуладан эсе бираз башхаракъ эттенгиле. Къакъ къуйрукъну ууакъ туурап, нартюх тылыны ичине салып, жуммакла этип, билямукъ да биширгендиле. Адамла къарачай къызлары бу ашарыкъларын да сюйюп ашагъандыла. Андан сора да, былада чибин баллары бар эди. Жайлыкълада ёсген гюлледен жыйылгъан бал асыры кючлюден, бир къапсанг окъуна, таген жалбауурладан а, жангыз бир кере окъуна къапсам эди деп, кёплени ауз сулары келе эдиле. «Ы, маржа, бозагъыздан бир уртлам окъуна къалмагъанмыды»,-деп, ол суусапны алай излей эдиле. Дугъум бла наныкъны, жалкъыдыны жангы бутакъларындан къайнатылгъан чайларын а от тауусулгъандан сора да кёпле излей келе эдиле.

Прикубанский районну Кавказский элинде кёп тюрлю миллетле жашайдыла. Оруслула, украинлыла, дагъыстанлыла эм башхала. Мында къарачайлыла да кёпдюле. Ол элден а, кеси биширген ашарыкъларын алып,

Ючметрлик хычинни жая турадыла.

Элбрус райондан келген тиширыула хычинле биширедиле.

магъынгы кюйдюре эди.

Аланы ары жанында уа Черек районну келечилери орналгъандыла. Бу делегациягъа уа районну администрациясыны башчысыны орунбасары Байсыланы Харун таматалыкъ этеди. Аны биргесине Огъары Малкъарны школуну директору Къарачаланы Халимат, аш бишириую устасы Байсыланы Магомет эм дагъыда бир къауум адам келгендиле.

Биз сабий саманларыбызда ашаучу, кюлде биширилген нартюх къалачладан, бал локъумладан башлап тузланнган башха, къакъ жёрмелеге дери жыйырмадан артыкъ тюрлю ашарыкъ бар эди. Алайда окъуна биширген шорпаларын асыры жратхандан, атына да къарачай шорпа атап, къарап-къараргъанчы тауусадыла. Магомет биширгенлерни, газетледен келген журналистлеге, башхалагъа да кюл учаны жашырынлыкъларын билдиреди. Андан бир къабар эди деп адамла от тёгерегинден кетмей турадыла. Ол кезиуде уа Элбрус районну келечилерини тиширыулары кёгет, хумжу хычинле бишириделе, башха ашарыкъларын да тизедиле. Ашарыкъларындан сора да, быланы аламат бозалары бар эди. Аны да бир тамычысын къоймай тауусхан эдиле.

Фестивальгъа келген къауумла кеслерине бёлюннген жерледе ашарыкъларын кёргюзте туруб а арбазны бир мюйюшюнде къарачай-малкъар макъамла тартыладыла, белгили артистле жырлайдыла, жаш тёлю тепсейди. Кюнню къызыулугъуна да къарамай, адамла уллу арбаздан кетмейдиле. Ала дагъыда бир затны сакълайдыла. Уллу арбазны бирси жанында къарачайлы устала 3-метрлик таба хычын биширедиле. Келгенле аны сакълайдыла, уллу хычинден бир юлюш алыргъа сюйюп.

Той тохтаусуз барады. Бал чучхурну чокъурракъ тамычылары къая башындан секирип, черекни шорхасына къошуладыла.

Къарачайлы шапала уллу табаны толтуруп, хычинны тылысын, картофун да жайгъандыла. Табаны башын къаты жабып, тюбюнден, башындан да от этгендиле. Адамла уа тойгъа, бише тургъан хычиннге тенг къарайдыла.

Заманы жетгенлей, отну ёчюлтедиле, табаны башын ачадыла. Андан аллай ариу ийис чыгъадыла. Беш къычырымдан аугъан ниядан, газетледен келген журналистлеге, башхалагъа да кюл учаны жашырынлыкъларын билдиреди. Андан бир къабар эди деп адамла от тёгерегинден кетмей турадыла. Ол кезиуде уа Элбрус районну келечилерини тиширыулары кёгет, хумжу хычинле бишириделе, башха ашарыкъларын да тизедиле. Ашарыкъларындан сора да, быланы аламат бозалары бар эди. Аны да бир тамычысын къоймай тауусхан эдиле.

Фестивальгъа келген къауумла кеслерине бёлюннген жерледе ашарыкъларын кёргюзте туруб а арбазны бир мюйюшюнде къарачай-малкъар макъамла тартыладыла, белгили артистле жырлайдыла, жаш тёлю тепсейди. Кюнню къызыулугъуна да къарамай, адамла уллу арбаздан кетмейдиле. Ала дагъыда бир затны сакълайдыла. Уллу арбазны бирси жанында къарачайлы устала 3-метрлик таба хычын биширедиле. Келгенле аны сакълайдыла, уллу хычинден бир юлюш алыргъа сюйюп.

Той тохтаусуз барады. Бал чучхурну чокъурракъ тамычылары къая башындан секирип, черекни шорхасына къошуладыла.

Къарачайлы шапала уллу табаны толтуруп, хычинны тылысын, картофун да жайгъандыла. Табаны башын къаты жабып, тюбюнден, башындан да от этгендиле. Адамла уа тойгъа, бише тургъан хычиннге тенг къарайдыла.

Заманы жетгенлей, отну ёчюлтедиле, табаны башын ачадыла. Андан аллай ариу ийис чыгъадыла. Беш къычырымдан аугъан болур эди. Аны сакълап тургъанла, табакъларын да алып, тёгерегине тизиледиле. Шапала уа, ууакъ-ууакъ туурап, хар бирине да жетдиргендиле.

Ол жумушла бошалгъандан сора жюри фестивальны кёрюмдюлерин чыгъарады. Кёп тюрлю жаны бла къарап, эки биринчи жер тохташдырадыла. Алагъа бизден баргъанла: Черек, Элбрус районланы усталары тийишли боладыла. Аланы башчылары Байсыланы Харун бла Элбрус элни администрациясыны башчысы Курданланы Юзейир эдиле. Аперим алагъа эм аланы биргелерине келген усталагъа! Уллу къыйынлары зыраф болмагъанды.

Экинчи, ючюнчю жерлени жюри къарачайлы усталагъа бергенди. Эришиуге къатышханла жюрини ол онууна ыразы болгъандыла.

Къарачай-малкъар ашарыкъланы биринчи фестивалы аны бла бошалады. Аны къурагъанлагъа, бардыргъанлагъа да кёп алгъышла айтыладыла. Бу ишни жарашдыргъан Боташланы Мусса фестивальны кезиулю этерге айтханды. Андан сора да, мында кёргюзтюлген ашарыкъланы китапха жыйып чыгъарлыкъдыла. Ол а къарачай-малкъар халкъны культурасына, адет-тёресине да уллу къошумчулукъ боллукъду.

Алай бла Бал чучхурда тийресинде уллу магъаналы иш бардырылгъанды. Ызы къалын болсун!

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

Суратланы автор алгъанды.

Къонакъбайлыкъ

Туугъан жерни хычыуунлугъу

Алгъаракъда Тюркден Шауаланы Хызыр бери къонакъгъа келип кетген эди. Ол мында тургъан кезиуде бир кюнюн бошуна ётдюрмегенди – жууукълары бла танышыуну баш борчха салып, бу тукъумну адамлары жашагъан элледе болгъанды. Тилни иги билген, чамны сюйген, керек жерде сёз бла «чимдирге» да угъай демеген къонакъгъа хар къайда да жарыкъ тюбегенлерин кеси айтды.

Юйюне кетерден алгъа уа, Шауаланы Магомет акъсакъал башчылары болуп, аны къарындашы, жазыучу Шауаланы Хасан, Жамал, Ануар Долинскеде тукъум къарындашлары Ахматны кафесинде къурманлыкъ этдиле.

Хызыр бери жолну къалай бла тапханын, кимлеге къысха жууукъ болгъанын, бизни жашаубузну юсюнден аны оюмун да анда билдим.

- Шауаланы Къаншаубий кёчеди Кёнделенден Тюркге, мени атам Мустафа ары келген жыл туугъанды, - дейди Хызыр, бирторк сёз къошмай, таза, ариу ёз тилибизде.

Хант къангада олтургъанла орус сёзлени къошуп сёлешгенлерине бюсюременгинин ачыкъ кёргюзте турду. Къурманлыкъ къанганы артында иги тёреле-рибизни сансыз этгенлеге уа «Юйюнге аман, сабанынга къабан кирмесин», - деп, сейирге къалдырды. Ол сёзлени биринчи эшиттенле, менден сора да, болгъанларын артда билдим.

Къырал чачылгъынчы, Тюркге университетни преподаватели Магомет барады. Анда жууукъларын излеп табаргъа кёп заман тас этеригин ангылап, Шауаладан адам бар эсе уа дегенча, тюбеген таулулагъа къагъыт къоюп кетеди. Ол журунчукъну хайыныдан экиге айланнган къарындашы Хызыры табарыгъындан хазна хапары болмагъанды. Тургъан жерини адресин да къойгъан эди да, къарындашлагъа бир бирин тапхан кыйын болмады. Ол кюнден сора 30 жыл ётюп келгенди Хызыр бизге къонакъгъа.

- Атам ёлгенде, юч къарындаш болуп къалабыз, - дейди Тюркден келген Шауа улу, бир кесекге сагъышлы болуп. – Атабызны къарындашы Локъманны жашы, къызы, аладан туугъанла да бардыла. Бир бирни иги жюрютебиз. Мен бери келиримни айтханда, ала да къызыу салам айтдыргъандыла. Ары барсам, мында иги жашагъаныгъызны айтырыкъма. Шёндюгю халгъа башыгъызны келишдире билгенигизни уа хар элде да кёрдюм. Анда тургъан къарачайлыла, малкъарлыла бир бирибизни иги таныйбыз, былайдача, бирге жыйылгъан кезулерибиз да болуучудула. Кеси тилибизни унутмай турабыз.

Хызырны юч къызы да ёз тиллерин биледиле. Ала аналарындан айырылгъанлы он жыл озду. Къызла адет-тёрелерибиз бла шагъырей болуп ёсгендиле.

Къурманлыкъдан сора таулула аякъ бюкгенлерине къараргъа сюйгенин билдирди. Къонакъны ол тилегин жашла, экинчи къайтармай, толтурдула. Аны бла ыразы болуп къалмады. «Мени бир таулу тойгъа элтмей боллукъ тюйюлсюз», - деп тохтады.

Кёлир ыйыкъда Огъары Малкъарда боллукъ юч тойдан бирине элтиргъ деп келишдик. Алай Чирик кёлню тийресин асыры жратхандан Хызыр, аны къонакъбайлары да тойгъа жеталмай къалдыла. Табийгъатны ариулугъуна къууаныр, хар такъыйкъаны суратха алдыргъанлай турду.

«Андагъылагъа кёргюзтюрюкме бу айбатлыкъны-ата-бабаларыны туугъан журтларын, аламат жерлерин келип кёрсюнле. Сизни да къонакъгъа келиригизни сакълайбыз. Сабийле бир бирлерин танысынла», - деди Хызыр, Къоркге кете туруп.

МАМАЙЛАНЫ Алий.

СУРАТЛАДА: (башында) къурманлыкъгъа жыйылгъан Шауалары тукъум тамгъалары болгъан байракъ бла; (тюбюнде) солдан онгнга: Шауаланы Магомет, Хызыр, Ахмат.

КъМР-ни бир информация арасыны билдириую

Баксанёнокда полицияны капитаны ёлтюрюлгенди

РФ-ни Следствие комитетини КъМР-де управлениясында корреспондентибизге билдиргенлерине кёре, Бахсан районда Баксанёнок элде тюнене кече МВД-ны жер-жерли бёлюмюню капитаны Аслан Асанов юйюню арбазында ёлтюрюлгенди.

- Белгили болмагъан ючеулен тюнене кече 0:50 минутда Асанов юйюню арбазында, кёрохладан от ачып, ёлтюргендиле. Капитан алайда окъуна ёлгенди, - деп эсге салгъанды следствияны адамы.

«Право низамны сакълаучу органланы къуллукъчуларыны жашауларын юзгени» эм «Законсуз сауут жюрютгени ючюн» деген статьялагъа кёре уголовный иш ачылгъанды.

Боевик къурутулгъанды

2011 жылда 2-чи августда право низамны сакълаучу органланы къуллукъчулары КъМР-де банда къауумланы адамларын эм алагъа болушханланы законнга къаршы ишлерин тохтатыр ючюн, Нарткъала шахарны тийресинде энчи операция бардыргъандыла. Аны кезиюнде республиканы банда къауумларына болушып айланнган, Урван районда жашагъан, 1962 жылда туугъан Ж.-ны тутабыз дегенлеринде, ол ВАЗ-21099 автомашина бла къачып къутулургъа умут этгенди. Алай полиция, аны ызындан къысха тюшюп, Нарткъаланы бла Кахун элни арасында тохтатыргъа кюрешгенди. Ж., кёзден от ачып, полициягъа боюн салмагъанды, ол алайда ёлтюрюлгенди.

Къаугъа болгъан жерни тинтгенде, патронлары бла керох табылгъанды. Ол КъМР-де МВД-ны эксперт арасына жиберилгенди. Бу шартха РФ-ни Следствие комитетини КъМР-де Следствие управлениясында РФ-ни Уголовный кодексини 222-чи, 317-чи статьяларына тийишлиликде уголовный иш ачыуну юсюнден вопросха къарала турады.

Оператив-излеу ишлени андан ары бардыргъан кезиуде Ж. жашагъан юйде чачдырыучу устройство къурашдырыуда хайырланнган быллай затла табылгъандыла:

- акъкъалай пудра салынгган юч пакет, аланы битеулю ауурлукълары 7 килограммды;
- жети жарытыучу ракета;
- адамланы аслам халда ёлтюрюча темир сыныкъла:
- 7,62 миллиметр калибрли 137 патрон.

Бир информация ара адамлагъа право низамны сакълаучу органланы терроризмге къажау бардыргъан ишлерин тюз ангыларларын, сакъболурларын, полициягъа болушурларын, КТО-ны бардыргъанлагъа иги кёзден къарарларын, оператив службаланы ишлерине чырмау болмазларын эсгертеди. Алай этилсе, кёплени жашаулары юзюлмезге боллукъду.

БИБЛИОТЕКА ИШ

Уллу, гитче да жаратырча

КъМР – ни Миллет музейини краеведение бёлюмюню окъуучулары, баям,башхаладан эсе асламдыла. Ол да бошдан тюйюлдю. Республикада окъуу юлени санлары ёсе, студентле да кёпден – кёп боладыла. Библиотекалагъа жюрюгенлени асламы уа ала бла школчуладыла.

Аны себепли краеведение бёлюм кесини фондун байыкъдыргъанлай турургъа керекди. Анда ишлегенлени айтханларына кёре, ала хар ыйыкъны байрын кюнюнде жангы китапла аладыла. Асламында ала издательстволардан келдиле, авторла саугъагъа элтип да бериучюдюле.

Алайды да, окъуучу жангы китапланы санында Владимир Кудаевни «Человек долга и чести» деген КъМР – ни биринчи Президенти В.М.Коковну жашау жолуна аталгъан китабы бла шагъырей болургъа онг табарыкъды.

Сёзсюз, сабийлеге, школчулагъа аталып чыкъгъан литература не жаны бла да шёндюгюлю излемлеге келиширгге керекди. Нек дегенде уллу дуния бла гитче окъуучула аланы хайырларындан танышадыла. «Малкъар тилге юйренебиз» деген китапчыкъ да аланы санындады. Ол, тюрсюнлю суратла бла жасалып, сабийни кёлюн окъуучула ачарча жарашдырылгъанды.

Поэт Сарбашланы Зуфар жашаудан эртте кетгенликге, малкъар жыр искусствону тарыхына уа кирирге жетишгенди. Аны назмусуна жазылгъан «Жашлыкъ» деген жырны бир къауум тёлю жырлап келеди. Аны «Ёмюрюмю бир кюню» деген ат бла чыкъгъан жангы китабы аны сёзге усталыгъын, хунерин толу ачыкълайды.

Культурагъа аталгъан китапла не заманда да эски болмайдыла. Краеведение бёлюм ала бла да байыкъгъанды. Гульнара Базиеваны «Художественная культура Кабардино – Балкарии в полиэтничном пространстве России» деген монографиясы студентлеге, устаслагъа, окъуучулагъа да хайырлыды. Былайда белгили алим Адам Гутовну, Константин Эфендиевни, Феликс Хараевни жангы китаплларын да белгилерге тийишлиди.

Кавказгъа озгъан ёмюрледен бери Европада сейир суурмайды. 13 –чю - 18 –чи ёмюрледе окъуна бери келип, кёп алимле, этнографла, жазыучула кеслерини оюмларын жазгъандыла. Ала бюгюн бютюнда багъалы кёрюнедиле. Ол ишлени барын да жыйышдырып, Мария бла Виктор Котляровла энчи китап басмалагъандыла.

Бухгалтерия, экология, биология, эллени тарыхлары – была бары да окъуучу сурагъан темаладыла. Алагъа аталгъан китапла, брошюрала бла да толгъандыды фонд. Библиотеканы ишчилери айтханнга кёре, жууукъ заманда да жангыларын сакълайдыла .

Бизни корр.